
АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО. ПОДАТКОВЕ ПРАВО

УДК 342.951

С. В. Веремієнко, ст. викладач,
Л. В. Шестак, к. ю. н., доцент**АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ:
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Анотація. У статті піднімаються питання удосконалення адміністративного законодавства України щодо відповідальності неповнолітніх. Автори пропонують внести зміни до діючих норм, розширивши перелік заходів адміністративного впливу на порушників та виключивши з нього ті, застосування яких не дає належного виховного та превентивного результату. Автори також вказують на доцільність збільшення переліку правопорушень, за вчинення яких неповнолітні можуть притягуватися до відповідальності на загальних підставах

Ключові слова: неповнолітні; заходи впливу; адміністративні стягнення; адміністративна відповідальність; правопорушення.

С. В. Веремеенко, ст. преподаватель,
Л. В. Шестак, к. ю. н., доцент**АДМИНИСТРАТИВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ:
ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ**

Аннотация. В статье поднимаются вопросы усовершенствования административного законодательства Украины касательно ответственности несовершеннолетних. Авторы предлагают внести изменения в действующие нормы, расширив перечень мер административного воздействия на нарушителей и исключив те, применение которых не дает надлежащего воспитательного и превентивного результата. Авторы также указывают на целесообразность расширения перечня правонарушений, за совершение которых несовершеннолетние могут привлекаться к ответственности на общих основаниях.

Ключевые слова: несовершеннолетние; меры воздействия; административные взыскания; административная ответственность; правонарушения.

S. V. Veremiyenko, Senior Lecturer,
L. V. Shestak, Candidate of Legal Science,
Associate Professor**ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY OF MINORS:
PROBLEMS OF LEGAL REGULATION AND WAYS OF THEIR DECISION**

Abstract. The article raises questions of improving of the administrative legislation of Ukraine regarding the responsibility of minors. The authors propose to make changes to the existing rules by expanding the list of measures of administrative influence on violators and excluding those, the use of which does not provide a proper educational and preventive result. The authors also indicate the expediency of expanding the list of offenses for which minors can be held accountable on a general basis.

Keywords: minors; measures of influence; administrative penalties; administrative responsibility; offenses.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО. ПОДАТКОВЕ ПРАВО

Актуальність теми дослідження. Кількість адміністративних правопорушень, які вчиняються на території нашої держави, на жаль, систематично зростає. Ця тенденція є зовсім невтішною для України, особливо з огляду на те, що питома вага неповнолітніх серед правопорушників також збільшується.

Постановка проблеми. Наразі маємо ситуацію, коли правопорушення суттєво «молодшають», а заходи боротьби з ними не дають бажаних результатів, адже законодавство України з цих питань майже не переглядається, тому й не відповідає потребам сьогодення. Проте, на нашу думку, боротьба з проявами протиправної поведінки серед неповнолітніх порушників є надзвичайно важливим напрямком роботи правоохоронних органів, оскільки саме у віці від 16 до 18 років молоді люди формують та закріплюють своє ставлення до держави, її законів, поваги до основних прав людини.

Правопорушення серед неповнолітніх, а також серед малолітніх - це своєрідний барометр, який визначає рівень правової культури та морального стану суспільства. Протиправний шлях неповнолітнього часто починається з виявів девіантної поведінки, а вже потім, за відсутності або недостатності виховного чи превентивного впливу, неефективності застосовуваних заходів відповідальності, наявності сприятливих економічних, соціальних та інших умов для вчинення протиправних діянь переростає у вчинення адміністративно караних протиправних діянь, які часто можуть межувати зі злочинами [1, с. 62]. Натомість недостатнє чи несвоєчасне реагування на вчинення неповнолітніми адміністративних правопорушень призводить до формування у них відчуття безкарності та всюдозволеності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика дослідження підстав, умов та особливостей притягнення неповнолітніх до адміністративної відповідальності традиційно є предметом наукових досліджень ряду вітчизняних та зарубіжних вчених. До неї, зокрема, зверталися такі дослідники як: Д. М. Бахрах, І. П. Голосніченко, О. В. Горбач, Я. М. Квітка, Л. В. Коваль, Ю. І. Ковальчук, Т. О. Коломоєць, Є. Ю. Колосовський, А. Т. Комзюк, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, Н. В. Лесько, Д. М. Лук'янець, М. П. Легецький, З. П. Морозова, О. І. Остапенко, С. Г. Поволоцька, В. О. Продаєвич, О. В. Ткаля, О. Л. Чернецький та інші. Результати їх наукових досліджень вказують не лише на наявність певного кола проблем у названій сфері, але й на можливі шляхи їх вирішення.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Питання реформування заходів адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх, зокрема, вилучення з їх переліку неактуальних та включення нових, які б відповідали вимогам сьогодення, залишаються недослідженими та потребують наукового аналізу.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення недоліків КУАП в питаннях адміністративної відповідальності неповнолітніх та визначення основних напрямків удосконалення чинного адміністративного законодавства України з означеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Притягнення неповнолітніх до адміністративної відповідальності має певні особливості, які мають бути відображені в нормативних актах, які є правовою основою притягнення до відповідальності, зокрема, у Кодексі України про адміністративні правопорушення [2]. Неповнолітні як суб'єкти відповідальності повинні, з одного боку, знати і розуміти, що вони, як і всі громадяни, зобов'язані дотримуватись встановлених норм поведінки, поважати закони, не порушувати встановлених правил і норм, тому що їх порушення негативно впливають як на стан дотримання законності й правопорядку, так і на самих неповнолітніх, які стають суб'єктами відповідальності та до яких застосовуються несприятливі наслідки матеріального та морального характеру. З іншого боку, застосування заходів адміністративної відповідальності або ж адміністративного впливу до неповнолітніх повинно здійснюватись на засадах неухильного дотримання процесуальних норм, гуманного ставлення до правопорушників, забезпечення їх права на захист, справедливої оцінки скоєного проступку і невідворотного застосування заходів відповідного адміністративного примусу [3, с. 56].

Взагалі серед вчених немає єдиного підходу до вирішення питання про те, чи варто взагалі неповнолітніх визнавати специфічним суб'єктом адміністративної відповідальності, чи віднести

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО. ПОДАТКОВЕ ПРАВО

їх до числа загальних суб'єктів. Адже заходи адміністративної відповідальності за вчинювані ними правопорушення є помірно тяжкими [4, с. 45], а в окремих випадках замість них застосовуються заходи впливу, що не є стягненнями та мають яскраво виражений превентивний характер. В той же час, застосування повноцінних заходів адміністративної відповідальності до неповнолітніх означало б підвищення рівня вимогливості до підлітків і більшої поваги до їх особистості. Тобто визнання їх відповідальними перед суспільством за свою поведінку сприяло б попередженню злочинності серед неповнолітніх [5, с. 117].

Ковальчук Ю. І. визначає адміністративну відповідальність неповнолітніх як застосування у встановленому порядку судовими органами адміністративних стягнень та заходів виховного впливу до неповнолітніх осіб, винних у вчиненні адміністративних проступків, з метою виховання у них поваги до законів, до правил соціального співжиття, а також запобігання вчиненню ними нових правопорушень [6, с. 10]. Оскільки неповнолітні можуть вчиняти з-поміж інших і триваючі правопорушення, то вважаємо, що метою застосування заходів відповідальності є також і припинення протиправних діянь (наприклад, проживання без паспорта, проживання без реєстрації тощо).

Проблемам адміністративної відповідальності неповнолітніх присвятила свої наукові доробки Горбач О. В., яка зазначає, що, з одного боку, протиправні діяння підлітків підпадають під адміністративні проступки, а, з іншого, – не всі можуть належати до них, оскільки 14-16-річні неповнолітні, на відміну від осіб віком 16-18 років, не є суб'єктами адміністративного проступку, що виключає наявність складу адміністративного проступку, а отже, і самого адміністративного правопорушення.

Для нормативного врегулювання вказаного питання науковець пропонує визначити протиправні діяння неповнолітніх осіб віком від 14 до 16 років як такі суспільно небезпечні діяння, що за своїми об'єктивними ознаками збігаються з адміністративними проступками і виражають зневажливе ставлення неделіктоздатних підлітків до суб'єктивних прав інших осіб та суспільних інтересів, що охороняються державою, за які не настає юридична відповідальність, але не виключається можливість застосування до винних осіб інших заходів правового характеру та пропонує знизити вік адміністративної відповідальності для неповнолітніх до 14 років [5, с. 101]. Вважаємо таку позицію слушною, адже застосування заходів адміністративного впливу (не відповідальності) до осіб у віці від 14 до 16 років дозволило б досягти превентивної мети ще на стадії формування особистості.

Аналіз законодавства щодо адміністративної відповідальності неповнолітніх дає можливість стверджувати про наявність цілого ряду прогалин та недоліків, які в сучасних умовах створюють суттєві перешкоди в боротьбі з девіантною поведінкою неповнолітніх. Серед них варто назвати такі:

1. Для забезпечення належної процедури притягнення до відповідальності окремих категорій суб'єктів доречно внести зміни до КУАП та визначити ряд понять, зокрема: «адміністративна відповідальність», «неповнолітній правопорушник», «дитина».

2. Визначити в межах КУАП зміст заходів адміністративного впливу (ст. 24-1 КУАП), які застосовуються до неповнолітніх та вказати на правові наслідки їх застосування. На сьогодні такі заходи застосовуються як альтернатива адміністративним стягненням, передбаченим санкціями відповідних статей КУАП. Відповідно, вони повинні бути накладені у ті ж строки, що й адміністративні стягнення. Доречно також вказати, що застосування цих заходів тягне за собою виникнення стану адміністративної покараності, який триває протягом року.

3. З числа заходів адміністративного впливу, визначених ст. 24-1 КУАП виключити попередження, як такий, що дублює за назвою адміністративне стягнення та замінити його на застереження – захід впливу, що являє собою вказівку на протиправність поведінки неповнолітнього та вимогу уповноваженого суб'єкта її припинити.

4. У межах КУАП має бути визначено та підстави застосування заходів впливу та відповідальності до неповнолітніх, а також описана процедура їх застосування з урахуванням особливостей суб'єкта – особи віком від 16 до 18 років.

5. На сьогодні заходи адміністративної відповідальності до неповнолітніх застосовуються винятково судом. Це суттєво ускладнює процедуру притягнення неповнолітніх до

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО. ПОДАТКОВЕ ПРАВО

відповідальності, в силу чого представники правоохоронних органів часто взагалі не порушують адміністративних проваджень щодо неповнолітніх, що породжує в останніх ілюзію безкарності та стимулює вчиняти протиправні діяння й надалі. Як зазначають Гусаров С. М., Комзюк В. Т. та Салманова [7, с. 114], адміністративна відповідальність вже втрачає свій первісний характер, оскільки більшість справ розглядаються винятково у порядку судового (ст. 221 КУАП), а не адміністративного провадження. Тому доцільно надати можливість застосовувати заходи адміністративного впливу та адміністративної відповідальності до неповнолітніх представникам Національної поліції України, які їх виявляють. На наше переконання це матиме наслідком спрощення відповідного провадження та сприятиме практичній реалізації принципу невідворотності покарання.

6. Доречно також у межах ст. 13 КУАП розширити перелік адміністративних проступків, за вчинення яких неповнолітній має бути притягнений до адміністративної відповідальності на загальних засадах.

7. В адміністративному законодавстві України не знайшла свого нормативного відображення й проблема доцільності чи допустимості застосування заходів адміністративного впливу при наявності таких обтяжуючих або кваліфікуючих обставин, як вчинення правопорушення повторно протягом року, групою осіб, в умовах надзвичайного стану тощо. Аналіз статті 13 Кодексу не дає відповіді на це запитання. На нашу думку, наявність таких вказує на доцільність застосування заходів відповідальності виключно на загальних підставах.

8. Вважаємо, що застосуванню всіх заходів впливу, а також заходів відповідальності до неповнолітніх має передувати виховна бесіда з неповнолітнім у присутності батьків або ж осіб, що їх замінюють. Це має підвищувати авторитет як батьків, так і органів (осіб), що здійснюють адміністративне провадження у правах про правопорушення, вчинені неповнолітніми.

9. Перелік заходів впливу, який визначений у ст. 24-1 має бути доповнений таким, як залучення до суспільно-корисних робіт за місцем роботи, проживання або навчання, під час виконання яких неповнолітній може своєю працею відшкодувати завдану шкоду або ж зменшити її негативні наслідки.

10. Досить часто батьки, особи, які їх замінюють навіть не знають про факт застосування заходів адміністративної відповідальності до неповнолітніх. Тому доречно з числа заходів впливу виключити й такий, як догана або сувора догана, оскільки належного виховного впливу його застосування не здійснює. Його варто замінити повідомленням адміністрації за місцем роботи або навчання неповнолітнього або ж повідомлення батьків про факт вчинення правопорушення з одночасною вказівкою на те, що до них може бути застосовано покарання, передбачене ст. 184 КУАП у випадку продовження протиправної поведінки неповнолітнім.

11. На наш погляд, доцільно також забезпечувати контроль за вихованням тих неповнолітніх, які були передані під нагляд батьків, педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, або окремим громадянам на їх прохання. У тих випадках, коли заходи впливу не дають очікуваного результату, тобто неповнолітній продовжує свою протиправну поведінку, доречно застосовувати заходи адміністративної відповідальності на загальних засадах.

12. До числа заходів впливу, якими можна доповнити ст. 24-1 КУАП доцільно додати й такий, як обмеження доступу до розважальних закладів після 23 години; обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього, що полягатиме у забороні відвідування певних місць, використання певних форм дозвілля, зокрема пов'язаних з управлінням механічним транспортним засобом, обмеження перебування поза місцем проживання протягом певного часу доби, виїзду в інші місцевості без дозволу спеціалізованого державного органу, обов'язок з'являтися для реєстрації; оприлюднення інформації про вчинення адміністративного проступку неповнолітнім, що є формою зовнішнього осуду протиправної діяльності неповнолітнього; зобов'язання відвідувати навчальні програми правоохоронного спрямування зі встановленням днів, тривалості та часу початку і закінчення занять, а також установ [8, с. 11].

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, правове обґрунтування адміністративної відповідальності неповнолітніх у сучасних умовах

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО. ПОДАТКОВЕ ПРАВО

відображено в цілому ряді нормативно-правових актів, але має суттєві недоліки. Так, нормативні акти визначають профілактику правопорушень неповнолітніх як одне з основних завдань держави, дають розуміння дитини та вікової градації на малолітніх і неповнолітніх, визначають правову основу діяльності органів та служб у справах неповнолітніх та спеціальних установ для неповнолітніх, встановлюють особливості відповідальності неповнолітніх та заходи адміністративного впливу на них тощо. Але доречно було б ці нормативні акти та державну політику загалом привести у відповідність до сучасних умов та міжнародних стандартів щодо захисту неповнолітніх. Крім того, застосування адміністративного впливу на неповнолітніх повинно здійснюватися на засадах неухильного дотримання процесуальних норм, гуманного відношення до їх духовного стану, забезпечення права на захист, справедливої оцінки вчиненого проступку та невідворотного застосування заходів відповідного впливу.

Отже, проблеми адміністративної відповідальності неповнолітніх криються, на наш погляд, у недосконалості чинного законодавства України. Внесення запропонованих змін до КУАП дасть змогу практично реалізовувати принципи невідворотності та співрозмірності адміністративної відповідальності, дати можливість підліткам відчувати на собі реальність такої відповідальності. До того ж це не потребує значних витрат з бюджету. Держава має не просто фіксувати факти протиправних вчинків неповнолітніми, а проводити ряд виховних, превентивних та інших заходів, спрямованих на подолання проявів девіантної поведінки серед підлітків.

Література

1. Шестак, Л. В., Веремієнко, С. В. Особливості заходів адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх в Україні // Актуальні проблеми юридичної науки та практики. - 2016. - №1 (2). - С. 61-65.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Введений у дію Постановою Верховної Ради Української РСР від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
3. Кукшинова О.О. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх // Митна справа. - 2015. - № 5 (101). - С. 56.
4. Стефанчук, М. Актуальні питання адміністративної відповідальності неповнолітніх // Публічне право. - №3 (15). - 2014. - С. 44-50.
5. Горбач, О. В. Адміністративна відповідальність неповнолітніх, батьків або осіб, які їх замінюють [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Горбач Оксана Володимирівна. К., 2006. 215 арк.
6. Ковальчук, Ю. І. Неповнолітній як суб'єкт адміністративної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. К. 2007. 20 с.
7. Гусаров, С. М., Комзюк А. Т., Салманова О. Ю. Деякі актуальні проблеми реформування інституту адміністративної відповідальності / С. М. Гусаров, А. Т. Комзюк, О. Ю. Салманова // Форум права. - 2017. - № 5. - С. 112-119.
8. Чернецький, О. Л. Правове регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х. : Харківський нац. ун-т внутрішніх справ. 2008. 22 с.

Надійшла 10.09.2018

Бібліографічний опис для цитування :

Веремієнко, С. В. Адміністративна відповідальність неповнолітніх: проблеми правового регулювання та шляхи їх вирішення / С. В. Веремієнко, Л. В. Шестак // Актуальні проблеми юридичної науки та практики. – 2018. – № 1 (4). – С. 47-51.